

PONE SEIMO PIRMININKE,
DIDŽIAI GERBIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIME,
PILIETĖS IR PILIEČIAI,

*J*au antrą kartą kreipiuosi į Jus savo metų kalba, mėgindamas aptarti klausimus: kokia mūsų dabartinė padėtis, ką šiandien bendromis pastangomis turėtume nuveikti savo ir savo vaikų gerovei? Naujo amžiaus ir naujo tūkstantmečio išvakarėse šie klausimai mums, Lietuvos tautai, yra itin svarbūs.

Jau dešimtį metų išgyvename esmingų permainų laiką: keičiasi visuomenės gyvenimo sankloda, ūkiniai žmonių santykiai, tautos kelio kryptys. Šios permainingos tokios greitos, kad ne visada spėjame jas apmąstyti, paveikti, nukreipti norima linkme. Daliai žmonių jos atrodo nesuprantamos ir bauginančios, įprastą gyvenimą griaunančios. Skaitydamas Lietuvos piliečių laiškus, pastebiu juose vis daugiau netikrumo ir nusivylimo.

„Mes grįžtame į balanso gadyne“, „tikėjome gerų permainų, bet gyvenimas smarkiai pablogėjo ir eina dar blogyn“, „anksčiau neturėjome laisvės, bet buvo duonos; dabartine laisve naudojasi tik valdininkai“, - tai autentiškos Lietuvos žmonių mintys.

Sparti mūsų tikrovės kaita kartais išmuša iš pusiausvyros net intelektualus ir politikus. Todėl darosi būtina atitolti nuo emocijų retorikos kovų ir ramiai, blaiviai analizuoti dabarties pokyčius, projektuoti tolimesnę tautos ir valstybės kelią.

Praėję — 1999-ieji — metai mums buvo sunkūs. Per šiuos metus kaip niekad išryškėjo ir nepriklausomybės dešimtmečio laimėjimai, ir sudėtingos mūsų visuomenės bei valstybės problemos.

Lietuvos ūkis, kad ir patyręs didelių nuostolių, išlaikė Rusijos krizės egzaminą. Deja, šio egzamino neišlaikėme mes, šalies valdžia. Nesugebėjome netik suformuoti realaus praėjusių metų biudžeto, bet ir laiku jo pataisyti. Tik tada, kai kilo akivaizdi grėsmė valstybės finansiniam ir ūkiniam stabilumui, Seimo dauguma, kad ir vėluodama, kad ir patyrusi rimtą vidaus krizę, priėmė atsakomybę už padėtį šalyje. Vyriausybės darbe ėmė ryškėti naujo tvarkymosi galimybių. Tikiuosi, kad dabartinis ministrų kabinetas prireikus pajėgs laiku taisyti savo klaidas, jei bus būtina, patikslinti ir šių metų biudžetą.

Mūsų valstybės raidą pernai įvertino tarptautinė bendruomenė. Balandžio mėnesį Vašingtone NATO valstybių vadovai įvardijo Lietuvą kaip aktyviai narystės siekiančią šalį ir suteikė vilties, kad mūsų priėmimo į šią organizaciją klausimas bus svarstomas jau 2002 metais. Gruodžio mėnesį Helsinkyje Lietuva buvo pakviesta derėtis dėl narystės Europos Sąjungoje. Tai viena - viltingoji praėjusių metų pusė.

Kita — daug sudėtingesnė ir skaudesnė, pažymėta krizės ženklais. Pernai net 4,1 nuošimčio sumažėjo Lietuvos bendrasis vidaus produktas. Didėjo ir šiuo metu iki 13 milijardų litų išaugo valstybės skola. Ir paradoksalu, ir dėsninga, kad krizės ženklai išryškėjo dešimtais nepriklausomybės metais. Jie rodo ne ką kita, o neįgyvendintų reformų kainą. Kainą politikos, pataikavusios praeities inercijai ir permainų baimei.

Šiandien vis aiškiau matyti, kiek daug netekome, laiku nepertvarkę savo energetikos ūkio ir kitų valstybinių monopolijų, neįdiegę efektyvios vadybos pagrindinėse valstybės gyvenimo srityse. Kiek praradome, tuščiais pažadais maitindami Lietuvos kaimą. Kiek jaunimo palikome be išsilavinimo ir profesijos, sulėtinę numatytus švietimo reformos darbus. Kiek žmonių ateityje neteks saugesnės senatvės, delsiant pertvarkyti socialinės apsaugos sistemą. Ar turėtume dabar tiek bedarbių, jei daugiau dėmesio būtų skyrę smulkiam ir vidutiniam verslui plėtoti?

Kaip demokratinės šalies piliečiai turėtume pamąstyti, ar dalies abejotinių politinių sprendimų nesame įtakoję patys. Juk nerealų praėjusių metų valstybės biudžetą Vyriausybė parengė atsižvelgdama ne į ūkio išgales, bet į šalies institucijų prašymus. Manau, kad dabartinis valstybės gyvenimas būtų daug stabilesnis, jei politikų ir visuomenės dialogas išvengtų tuščių pažadų ir nepagrįstų lūkesčių. Tik nuoga tiesa šiandien gali apsaugoti mus nuo dar didesnių rytdienos klaidų.

Ilgokai nepripažintas pernykštis ūkio nuosmukis sukėlė skaudžių socialinių padarinių. Žlugusio praėjusių metų biudžeto skolos ir šių metų nepritekliai prislėgė švietimą, socialinę ir sveikatos apsaugą, policiją. Neregėtai padidėjo bedarbystė. Padaugėjo skurdo.

Ūkiniai ir socialiniai sunkumai dar labiau išryškino senokai užsitęsusių atskirų valstybės sričių valdymo krizę. Nusikalstamas neūkiškumas, būtinų sprendimų atidėliojimas, asmeninės atsakomybės vengimas — akivaizdžiausi šios krizės bruožai. Nugyventos valstybinės įmonės ir nepakankamai veikli teisėsauga — liūdniausi jos padariniai.

Šiandien negalime nematyti ir tam tikros visuomenės savivokos sumaišties. Vis dažniau imama pasigesti aiškesnių bendro gyvenimo orientyrų. Dabarties klaidos ir sunkumai dalį žmonių verčia abejoti strateginėmis Lietuvos kelio gairėmis. Lietuvos spaudoje pasirodo kategoriškų pareiškimų: „Už ką balsuoti per artėjančius rinkimus, kad nepatektume į NATO?“

Štai kaunietis Valentinas Sventickas man rašo: „Lietuva stebisi, kad ir Tamsta už Lietuvos įstūmimą į naują vergiją — į Europos Sąjungą ir NATO. Kada baigsis tos patyčios.(...) Kuo labiau sunaikinta Lietuva, tuo labiau Europos Sąjungos ir NATO emisarai giria savo vasalus, skelbia, kad Lietuva jau „pasiruošusi“ į jų vergiją. Ir Tamsta, pone Prezidente, tam ne tik pritariate, bet ir pats propaguojate.

Ko mes Europos Sąjungoje pasigedome, ką jie mums atnešė? Pornografiją, narkomaniją, banditizmą, egoizmą, tautinės kultūros griovimą.“

Deja, tai nėra pavienės nuomonės. Todėl noriu į jas išsamiau atsakyti. Juo labiau kad atsiranda politikų ir intelektualų, kurie stengiasi tokioms nuomonėms pataikauti, mėgina grįžti į tautinio atgimimo dienas ir iš naujo leisti į ano meto diskusijas dėl Lietuvos raidos krypties.

Norėčiau, kad aiškiai suprastume: dabartis mums duoda istorinę galimybę įveikti sovietinės praeities trauką, seno mąstymo, seno elgesio įpročius ir atsakingai imtis naujo bendrų reikalų tvarkymo. Imtis naujos politikos. Ji šiandien mums būtina. Tikiu, jog esame pajėgūs ją formuoti ir įgyvendinti.

Nauja politika — tai visų pirma nauji reikalavimai, kuriuos turime išsikelti patys sau, išsikelti kaip piliečių bendruomenė. Tai racionalus, ūkiškas, viešas ir į ateitį orientuotas valstybės bei visuomenės reikalų tvarkymas. Demokratinis bendro gyvenimo tvarkymas, kuris turi būti pagrįstas asmens iniciatyva ir atsakomybe. Noriu pabrėžti: be šios esminės sąlygos Lietuvos demokratija niekada nebus stipri, nebus veikianti.

Nauja politika turi remtis mūsų sutarimu dėl strateginių tautos kelio gairių ir pilietiniu įsipareigojimu pagrindiniams valstybės siekiams. Norėčiau, kad šie siekiai Lietuvos žmonėms būtų aiškūs ir suprantami, kad tektų ginčytis tik dėl jų įgyvendinimo būdų.

Iš tiesų, piliečiams jau dabar reikia žinoti, kaip mūsų gyvenimą pakeis euroatlantinė integracija, kokiems naujiems gyvenimo iššūkiams būtina pasirengti. Manau, kad šiais klausimais visuomenę informuoti daug atsakingiau privalėtų valstybės institucijos. Tikiuosi, kad čia dar svarbesnį vaidmenį atliks žiniasklaida. Lietuvos politikams ir tarnautojams neturėtume leisti savo nevykusių sprendimų dangstyti tariamais Europos Sąjungos reikalavimais, o žmonių permainų baimės paversti Europos baubu.

Ar galime šiandien spekuliuoti NATO ir Europos Sąjungos klausimais? Manau, kad nei tragiška dvidešimtojo amžiaus Lietuvos patirtis, nei dabarties tikrovė mums neleidžia naiviai šnekėti apie tautos saugumą be sąjungininkų. Neužmirškime Balio Sruogos perspėjimo: istorija mums lėmė „statyti namus ant Vezuvijaus“.

Mūsų, visų Lietuvos piliečių, istorinė pareiga — užtikrinti saugią atkurtos valstybės ateitį. Užtikrinti laisvą, demokratinį gyvenimą savo vaikams ir anūkams. Gerai suprantame, kad Lietuva nesukurs tokios kariuomenės, kuri viena įstengtų ją apginti esamoje geopolitinėje erdvėje. Bet mes galime tapti Vakarų gynybinės sąjungos — NATO — nariais, įnešę į šią sąjungą savo indėlį. Tai reali mūsų ir ateities kartų saugumo kaina. Juo greičiau įsijungsime į Vakarų demokratijos gynybos bendriją, juo greičiau šios investicijos atsipirks: dabartinis mūsų gyvenimas taps stabilesnis, krašto ūkinė ir socialinė pažanga — spartesnė ir labiau užtikrinta.

Manau, kad **Europos Sąjunga — ne mažiau svarbus mūsų pažangos ir ateities gerovės garantas.** Žinoma, šiandien galime mėginti dešimtmečių atotrūkį nuo Vakarų gyvenimo laimėjimų įveikti patys, be kitų paramos. Tik neužmirškime, kad Vakarų pasaulis nestovi vietoje. Dažnu atveju jis atsinaujina daug sparčiau už mus. Todėl vienintelis realus būdas Lietuvai išvengti provincijos atsilikimo — įlipti į greitąjį Europos traukinį, tapti visateise šio traukinio keleive. Žinoma, šiandienos derybose su Briuseliu turime siekti kuo geresnių Lietuvos narystės sąlygų.

Būtume naivūs, jei manytume, kad kas nors iš šalies dirbtinai spartins mūsų žingsnius Europos linkui - prievarta vers modernizuoti valstybę, efektyviau tvarkyti ūkį, spręsti socialines žmonių problemas. Mūsų krašto reformos ir aukštesni gyvenimo standartai visų pirma būtini mums patiems, o ne Europos Sąjungai. Nuo mūsų pačių pastangų jie iš esmės ir priklauso. Turime aiškiai suprasti: narystė Europos Sąjungoje savaime neduos mums geresnio gyvenimo. Ji tik sudarys palankesnes sąlygas, kurioms esant, savo gerovę kursime patys. Niekam negalėsime perduoti ir atsakomybės už savo likimą.

Šiandien mes neturime lėtinti šalies euroatlantinės integracijos darbų dėl antivakarietišku emocijų proveržių ar kai kurių politinių partijų rinkimų taktikos. Noriu priminti, kad Jūs, gerbiamieji Seimo nariai, jau šiandien galite pašalinti išlikusią teisinę Lietuvos įsijungimo į Europos Sąjungą kliūtį - pataisyti kai kurias Respublikos Konstitucijos nuostatas.

Todėl dar kartą kviečiu visas parlamentines partijas: susitarkime dėl Konstitucijos pataisų ir dar iki šio Seimo kadencijos pabaigos padarykime valstybės rytdienai būtinus sprendimus. Tai būtų išties prasmingas naujos politikos ženklas.

Manau, kad mūsų politika šiandien turi būti laisva nuo senų prietarų ir mitų. Lietuvos ateitį ji privalo aiškiai projektuoti Europos dvasios ir ūkio erdvėje. Jokiu būdu negalime toleruoti antisemitizmo, neapykantos kitų kultūrų ir kitokio mąstymo žmonėms. Esu įsitikinęs, kad to apraiškos laikinojoje sostinėje tėra laikinos, kad jas atmeta Lietuvos visuomenė.

Šiandien vis aiškiau suprantame: takoskyra tarp vidaus ir užsienio reikalų išnyksta. Dabartiniame krašto raidos etape mums būtina vieninga, integrali, vidaus bei išorės klausimus jungianti ir sumaniai sprendžianti valstybės politika.

Lietuvos ūkio strategija jau dabar turi remtis nišų Europos ir pasaulio ekonomikoje paieška. Mums kuo greičiau reikia pereiti prie šiuolaikinės „rinkų diplomatijos“. Ir čia privalome būti tokie pat atkaklūs ir veržlūs, kokie buvome, siekdami savo nepriklausomybės įtvirtinimo. Konkrečių darbų šioje srityje visų pirma laikiu iš diplomatinės krašto tarnybos.

Stiprus, dinamiškas Lietuvos ūkis ir juo pagrįsta žmonių gerovė - vienas svarbiausių valstybės siekių. Šiandien turime dėti pagrindus ilgalaikiam ūkio augimui. Atrodo, kad ta kryptimi stengiasi eiti dabartinė Vyriausybė. Jai tenka padaryti tai, ko nepadarė ankstesnės vyriausybės, turėdamos ir geresnes sąlygas, ir daugiau laiko.

Todėl ypatingai svarbu, kad ministrų kabineto darbai nebūtų vilkinami, kad jie būtų visiems aiškūs ir orientuoti į ateitį — kad nuosekliai remtųsi naujos politikos principais.

Manau, kad ši politika kuo didesnę verslo laisvę turi derinti su strateginėmis šalies ūkio plėtotės nuostatomis. Ir ne tik. Ji privalo diegti sąžiningą konkurenciją bei mokestinę drausmę.

Turime Lietuvoje sukurti pastovias ir palankias, dirbtinių biurokratinių kliūčių nevaržomas verslo sąlygas. Mano supratimu, tokios sąlygos — tai pagrindinė prielaida verslui atsigauti, kartu — ir žmonių gerovei augti. Šį uždavinį savo metiniame pranešime kėliau jau pernai, bet tuometinės Vyriausybės likau nesuprastas.

Dabartinio ministrų kabineto sudaryta „Saulėtekio“ komisija pateikė pirmuosius siūlymus, kaip supaprastinti mokesčių sistemą, pagyvinti kapitalo rinką, patobulinti muitinės darbą. Vis dėlto raginčiau Vyriausybę šiose srityse neapsiriboti vien daliniais sprendimais.

Manau, kad dabartinė mokesčių sistema reikalauja nebe dalinių pataisų, bet esminio pertvarkymo. Ją turime suderinti su civilizuotuose kraštuose nusistovėjusiais standartais ir padaryti adekvačią šių dienų ūkio tikrovei. Tą įstengsime, tik sukūrę naujus ir atsiskę atgyvenusių mokesčių įstatymų, kurie neretai atspindi penkerių ar net dešimties metų senumo ekonominę ir socialinę realybę.

Vienu svarbiausių Vyriausybės uždavinių šiandien išlieka valstybinių monopolijų pertvarkymas. Ilgai nereformuotos ir prastai valdomos, šios monopolijos, užuot tapusios tvirta atrama Lietuvos ūkio plėtrai, virto sunkiais, mūsų ūkį skandinančiais svarsčiais.

Iš sovietinių laikų paveldėjome nepaprastai didelį, Lietuvos poreikius gero-kai prašokantį, energetikos ūkį. Sėkmingam jo tvarkymui reikėjo ir tebereikia ne tik modernios bei sąžiningos vadybos, bet ir labai didelių investicijų. Ir vieno, ir kito pritrūkome. Didžiulės vis dar negražintos kaimyninės valstybės skolos už mūsų tiekiamą energiją, skandalu virtusi elektros tilto į Vakarų statyba, nepradėtas kaupti Ignalinos atominės jėgainės uždarymo fondas, politinės dramos pobūdį įgijusi „Mažeikių naftos“ byla — tai vis su energetika susijusios valstybės „bėdos“, pernai esmingai paveikusios net dviejų Lietuvos vyriausybių atsistatydinimą.

Todėl labai svarbu, kad šiandien valstybinių monopolijų pertvarkymo darbai vyktų skaidriai, kad jie būtų aiškūs ir suprantami visuomenei, kad juos darydama Vyriausybė siektų kuo platesnio politinių jėgų sutarimo.

Beje, rūpestis tolesne „Mažeikių naftos“ veikla turėtų būti vienas iš Vyriausybės darbo prioritetų. Tik skubus Lietuvos naftos ūkio modernizavimas ir šio ūkio įsitvirtinimas Europos rinkoje duos mūsų žmonėms neabejotinos ilgalaikės naudos.

Sėkmingas energetikos įmonių ir kitų valstybinių monopolijų pertvarkymas negalės vykti be Jūsų, gerbiamieji Seimo nariai, paramos. Ar bus išskaidytos monopolinės įmonės ir šitaip sukurtos sveikos konkurencijos sąlygos bei pagyvinta šalies pramonės ir verslo plėtotė, priklausys nuo Jūsų priimtų Elektros ir Dujų, „Lietuvos energijos“ ir „Lietuvos geležinkelių“ restruktūrizavimo įstatymų.

Šiandien svarbu sudaryti teises sąlygas Lietuvos verslui ir pramonei greičiau reaguoti į kintančias aplinkybes: spartinti neišvengiamo bankroto procedūras, restruktūrizuoti merdinčias įmones.

Nauja politika — tai sugebėjimas šalies ūkio reikalus sieti su socialiniais, tai mokėjimas šiuos reikalus tvarkyti atsižvelgiant ir į konkretaus žmogaus, ir į gyvybinius tautos interesus.

Kraštą valdžiusios ir valdančios politinės jėgos iki šiol labiau protegavo stambųjį kapitalą ir daug mažiau dėmesio skyrė smulkiąjam bei vidutiniam verslui. Tokia valdžios orientacija neleido susikurti stipriam viduriniajam gyventojų sluoksniui — pilietinės visuomenės pagrindui. Ji pasuko Lietuvą didelių socialinių disonansų linkme.

Tyrimai rodo, kad tik Rusijoje ir Ukrainoje iš viso pokomunistinių šalių regione esama dar didesnių skirtumų tarp turtingųjų ir vargšų nei Lietuvoje. Tai skaudūs sąmoningai neprojektuojamos, bet galingųjų lobizmo įtakojamos krašto raidos padariniai. Manau, kad pastaraisiais metais susiformavusios uždaros skurdo bendruomenės, (Didžiasalis šiuo atveju nėra išimtis) - tai sunkiausias senos, trumparegės mūsų politikos palikimas. Su juo pajėgsime grumtis tik visomis švietimo priemonėmis skatindami lietuvių iniciatyvumą ir verslumą, sudarę sąlygas smulkiam ir vidutiniam verslui plėtoti.

Sekdami Vakarų ir Vidurio Europos šalių pavyzdžiu, privalome atgaivinti ir plėsti šio verslo konsultavimo bei informavimo sistemą. Be to, turime galvoti, kaip palengvinti smulkiąjam verslui tenkančią biurokratinę našą. Ar verta dabarties aplinkybėmis atsisakyti patentų? Ar nebūtų geriau tiesiog juos diferencijuoti?

Manau, kad rūpestis smulkiuoju verslu mūsų valstybei šiandien svarbus gyvybiškai. Lietuvos darbo biržos duomenimis, šis verslas yra pagrindinis darbo vietų kūrėjas, galintis realiai sumažinti nedarbą šalyje.

Palankiomis ilgalaikėmis paskolomis paremtos, iš mirties taško galėtų pajudėti būsto ir mokyklų pastatų atnaujinimo programos. Jos ne tik atgaivintų statybų pramonę, sukurtų naujų darbo vietų, bet ir spręstų opias socialines jaunų šeimų bei švietimo problemas.

Ne mažiau svarbus mūsų gerovei ir tolesnis eksportinio ūkio augimas. Mūsų akiratyje visada turi būti tos ūkio šakos, kurios jau dabar užsitikrina nuolatinį eksportą.

Kartu laikas atsakingai galvoti apie šiuolaikinių verslų įvairovę, leisiančią Lietuvai plačiau įsitvirtinti tarptautinėse rinkose. Šiandien pasaulyje sparčiausiai plėtojama **informacijos technologijų pramonė bei šios srities verslas**. Jo pagrindas — žmogaus intelektas ir informaciniai įgūdžiai. Tai nauja ir perspektyvu. Tai patikimas kelias, netolimoje ateityje galintis vesti mūsų visuomenę iš sąstingio ir atsilikimo. Manau, kad Lietuvai šiandien dar nėra per vėlu įsiklausyti į šios srities ekspertų balsus. Jie teigia, kad iš komunizmo išėjusiems ir valstybės turtą privatizuojantiems kraštams išmintingiausia būtų bent dalį gautų lėšų investuoti į informacijos technologijas, jų pramonės ir verslo plėtrą.

*N*auja politika ypač reikalinga Lietuvos kaimui. Ji privalo pagarbiai atsigręžti į kaimo žmogų. Valstybė neturi teisės palikti kaimo kryžkelėje — apgauto, pikto ir jokių išeičių nematančio. Laikas atvirai pripažinti: ligšiolinė tuščių pažadų ir gaisrų gesinimo politika yra žlugusi. Jos bankrotą skaudžiai pajuto žemdirbiai ir jų šeimos.

Negali ramia širdimi skaityti ūkininko dukters iš Linkaičių mokyklinio rašinio: „Labai norėčiau, kad mūsų tėvelių niekas nebeapgauдинėtų. Ar Jūs žinot, kaip pavargsta mano mama ir tėtis kiekvieną rytą tempdami į pieninę pilnus bidonus pieno? Vargstame veltui, nes pinigų niekas už tai nemoka. Jau nemenką pieno upę išplukdėme už dyka.“

Žemdirbiai pagrįstai nori žinoti, iš ko kaimo žmogui išgyventi šiandien, iš ko teks gyventi rytoj. Todėl labai svarbu, kad kaimo ateities projektai būtų tikroviški, kad juos kurtume, atsižvelgdami į valstybės išgales ir savo bei užsienio rinkas.

LDDP valdymo laikais į žemės ūkį investuoti keli milijardai litų iš esmės nepakeitė kaimo padėties. Tai pripažįsta ir dabartiniai žemdirbių protestų idėjiniai vadovai. Štai Demokratinės darbo partijos politiką rėmęs didelių žemių savininkas šiandien atvirame laiške teigia, kad tuo metu buvo padaryta „esminė klaida — nesukurta ilgalaikė žemės ūkio strategija“. Tačiau akivaizdu, kad lygiai taip pat be aiškios strategijos į žemės ūkį sudėtas ne vienas milijardas ir konservatorių valdymo metais. Daug subsidijų žemdirbiams buvo pažadėta pernai. Deja, realiai jų duoti niekas negalėjo: valstybės išdas pasirodė esąs tuščias. Iki šiolei valstybės skolos žemdirbiams tebėra milijoninės. Šis atotrūkis tarp pažadų ir tikrovės nuskurdino ūkininkus, sugriovė daugelio jų verslo planus.

Padėtis tikrai sunki. Bet kokia išeitis siūloma? Raginama dar labiau didinti biudžeto išmokas, užsidaryti nuo Europos bei pasaulio ir kažkoku būdu lietuviškais produktais „išmaitinti 20 milijonų mūsų kaimynų“. Pranašaujama, kad jei to nebus padaryta, „žemės ūkio veikla Lietuvoje mirs“, kartu žlugs ir visa Lietuva, nes mes, lietuviai, „nieko kito neturime — tik žemę“.

Suprantu žemdirbio jausmus, nuoširdų rūpestį kaimo likimu. Aš taip pat noriu matyti gyvą ir pasiturintį Lietuvos kaimą. Tačiau žinau, kad šiais pasiūlymais remdamasi, nesugebės kaimo gerovės sukurti jokia Vyriausybė, jokia Seimo dauguma.

Taip, Lietuvai reikia stipraus žemės ūkio. Bet toks jis bus, tik konkuruodamas rinkose. Į šitokį ūkį kaimą kreipia jau seniai Seimo apsisprendimo laukianti Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategija. Ji šiandien būtina. Bet dar labiau reikia strategiją atitinkančių praktinių kaimo reikalų sprendimų.

Valstybė nedelsdama privalo imtis racionalaus ir diferencijuoto lėšų skyrimo kaimui. Juk vienokios valdžios paramos reikia mažą sklypą turinčiam, kitokios — stambiam ūkininkui ar bendrovei, dar kitokios — iš kaimo verslo gyvenančiam žmogui. Vieni turi sulaukti socialinės paramos, kiti — pagalbos prekiniam ūkiui stiprinti ir dalyvauti rinkoje. Ne mažiau svarbi ir trečioji kaimo raidos kryptis — su žeme susijusių ir nesusijusių smulkių verslų plėtotė. Jai turėtų būti skiriama kryptinga kaimo rėmimo programa, teikianti ir specialistų konsultacijų, ir paskolų lengvatų.

Daugiau gyvybės kaimui suteiktų susikūrusi žemės rinka. Deja, šiandien jai formuotis trukdo daug dirbtinių kliūčių. Nėra normalu, kad ligi šiolei savininkams grąžinta tik pusė jiems priklausančios žemės. Darbai akivaizdžiai vilkinami, nors vien už žemės grąžinimo procedūras iš valstybės biudžeto jau sumokėta 180 milijonų litų. Ar galime šiandien žmonėms paaiškinti, kodėl vienos apskrityse žemę susigrąžinti buvo įmanoma, kitose — atsimušta į neįveikiamą biurokratijos sieną? Kada Žemės ūkio ministerija pagaliau pareikalaus asmeninės tarnautojų atsakomybės?

Kaimo ateitį sieju su atnaujinta švietimo sistema. Kad dabar šioje sistemoje esama rimtų spragų rodo pesimistinės kaimo vaikų ir jaunuolių nuotaikos. Apie dvasinę jaunų žmonių būklę daug pasako mokinių rašiniai. Štai devintokė iš Trakų rajono rašo: „Aš nepasiduodu. Nenoriu sekti savo kaimynais, kurie šneka: ‚Et, kaip nors pratempsiu mokykloje iki šešiolikos metų...‘. Pratempčiau ir aš. Bet kas toliau? Slankioti su tais, kurie, vos baigę devynias klases, dabar neturi darbo? Jie niekam nereikalingi. Tėvai juos dar išmaitina. Bet leisti mokytis toliau neišgali. Dešimtys jaunų žmonių mano kaime apimti pykčio, pagiežos arba abejingumo“.

Šiandien turime imtis pereinamųjų, kad padėtume kaimo jaunimui išsiveržti iš uždaro nevirties rato. Privalome jam suteikti kokybišką bendrąjį išsilavinimą, pasiūlyti naujų specialybių kaimo profesinėse mokyklose, atverti aukštųjų mokyklų duris. Matau, kad ta linkme jau pajudėta.

*L*ietuvai reikia tolesnės švietimo ir mokslo reformos. Nauja politika turi pagaliau užtikrinti ir švietimo prioritetą, ir kur kas glaudesnę mokyklų ryšį su visuomene, racialesnę švietimo reikalų tvarkymą.

Mūsų uždavinys — siekti, kad kuo daugiau jaunimo baigtų vidurines bei profesines mokyklas, studijuotų kolegijose ir universitetuose, kad Lietuvos jaunimo įgyjamas išsilavinimas atitiktų šiuolaikinius reikalavimus.

Vis dėlto didelį nerimą kelia mūsų mokyklų aprūpinimas. Taip, valstybės biudžetas patiria rimtų sunkumų. Bet nėra normalu, kai nutrūksta vadovėlių leidybos finansavimas, kai keleriems metams sustoja mokyklų kompiuterizavimo programa. Šioje srityje esame ypatingai atsilikę: vienu kompiuteriu mūsų mokyklose naudojasi daugiau nei 70 mokinių. Vakarų Europos kraštai

čia mus lenkia dešimčia kartų, kelis kartus — Estija ir Latvija. Švietimo ir mokslo ministerija, pasitelkusi į pagalbą privačias bendroves, šiandien mėgina spartinti mokyklų kompiuterizavimą. Tai teisingas kelias. Tačiau manau, kad **informacinės visuomenės kūrimas - nacionalinės svarbos reikalas**, kuriam šiuo metu būtinas daug didesnis Vyriausybės ir Seimo dėmesys.

Svarbus vaidmuo šioje srityje turėtų tekti **Lietuvos bibliotekoms**. Nuosekliai įgyvendindami jau parengtą bibliotekų modernizavimo programą, turime jas paversti šiuolaikiniais informacijos centrais.

Esu įsitikinęs, kad Lietuvos galią lems stiprūs universitetai ir stiprios kolegijos. Tačiau šios mokyklos stiprės tik konkuruodamos, tik efektyviai tvarkomos, tik atsivėrusios Lietuvos visuomenės ir ūkio reikmėms. Manau, kad šia kryptimi mūsų mokyklas pastūmės šiemet priimtas Aukštojo mokslo įstatymas. Jis duoda galimybę Švietimo ir mokslo ministerijai kartu su mokyklomis imtis naujos politikos: nusistatyti aiškius prioritetus pagal tautos kultūros ir šalies ūkio poreikius; pereiti nuo savaiminio institucijų rėmimo prie konkuruojančių mokslo ir studijų programų finansavimo.

Manau, kad vienas šios politikos uždavinių — ugdyti jaunus, tarptautinę konkurenciją išlaikyti galinčius Lietuvos mokslininkus.

Mūsų ateitis - besimokanti visuomenė. Jai tarnauja nuolatinio suaugusiųjų mokymosi sistema, kuri dabarties pasaulyje vis labiau remiasi kompiuterinio nuotolinio mokymosi tinklu. Manau, kad tokią sistemą daug kryptingiau turime plėtoti šiandien.

Kintančiame pasaulyje mums reikia vis naujo kultūrinio, ekonominio ir politinio raštingumo. Švietimo sistema privalo į šį poreikį atsakyti.

*V*isuo menės ateičiai tarnaus ir šiuo metu Vyriausybės rengiama **pensijų sistemos reforma**. Kuriama trijų pakopų pensijų sistema leis žmonėms užsitikrinti saugesnę senatvę. Būsiami kaupiamieji pensijų fondai išplės šalies kapitalo rinką.

Šiuo metu baigiama tobulinti dabarties visuomenei itin svarbi **Skurdo mažinimo strategija**. Ją turime įgyvendinti, kad palengvintume daugiau nei 600 tūkstančių skurstančių žmonių dalią. Suprantu, kad daugelio joje numatytų darbų dėl laiko ir lėšų stokos nesugebės nuveikti esamoji Vyriausybė. Tačiau tikiuosi, kad pagrindiniai siūlymai, kaip sumažinti Lietuvos žmonių skurdą, ras atgarsį partijų rinkimų programose.

Be išlygų pritariu vienai svarbiausių šios strategijos nuostatų: žmones slegiančią skurdo naštą galime palengvinti tik bendromis pačių skurstančiųjų, valdžios, privačių įmonių, nevyriausybinų organizacijų bei religinių bendruomenių pastangomis.

Lankydamasis Utenoje dar kartą įsitikinau, kad taip veikdami jau šiandien galime pagerinti žmonių socialinę padėtį. Aktyvios Utenos nevyriausybinių organizacijos, labdaringos įmonės ir verslininkai, savivaldybė bei Bažnyčia bendromis jėgomis sugeba pasirūpinti rajono žmonėmis, kuriems reikia globos.

Esame piliečių bendruomenė — galime ir turime gyventi padėdami vienas kitam. Tikiuosi, kad vietos bendruomenių solidarumo ir filantropijos tradicijas stiprins naujosios Lietuvos savivaldybės. Tačiau savo darbą šioje srityje turėtų nuveikti ir Vyriausybė bei Seimas. Jūsų, gerbiamieji Seimo nariai, dėmesį norėčiau atkreipti į jau septintąjį **Labdaros ir paramos įstatymo** projektą, kurio seniai laukia visuomenė, bet dėl kurio vis dar nepajėgia apsispręsti Vyriausybė.

Noriu pastebėti, kad vien pernai, net esant ypač sunkioms ūkio sąlygoms, Lietuvos įmonės ir asmenys suteikė beveik 50 milijonų litų vertės labdaros. Ar verslo parama žmonėms nebūtų kur kas didesnė, jei labdaringą veiklą skatintų subalansuotos mokesčių lengvatos, jei būtų panaikintos biurokratinės kliūtys labdarai teikti?

Manau, kad biurokratinė inercija, skaidrių finansavimo principų stoka gerokai lėtina sveikatos apsaugos pertvarką.

Ar sveikatos priežiūros reforma neturėtų šiandien aiškiau orientuotis į paslaugų kokybę ir jų prieinamumą? Ar ne laikas sveikatos draudimo sistemą padaryti realiai veikiančią: įgyvendinti įstatymais užtikrintą piliečio teisę pasirinkti bet kurį gydytoją, bet kurią — valstybinę ar privačią — sveikatos priežiūros įstaigą? Visuomenė vis dar pasigenda išsamesnės informacijos apie vykstančias sveikatos priežiūros permainas, teikiamas medicinos paslaugas, jų kokybę ir kainą.

Metas susirūpinti tuo, kad vis daugėja žmonių, sergančių dėl sunkių gyvenimo sąlygų. Todėl sveikatos priežiūros reforma negali atitrūkti nuo gyvenimo tikrovės. Ją šiandien reikia derinti su socialine politika. Keisdami sistemą, privalome atsižvelgti į labiausiai socialiai pažeidžiamų gyventojų grupių interesus.

*V*ykdomė nemaža strateginių krašto reformų. Jos ilgalaikės ir sudėtingos. Tačiau jos nesuteikia mums teisės nekreipti dėmesio į skaudžias šiandienos problemas, atidėlioti jų sprendimo. Negalime tolimos ateities pažadais nuolat dangstyti politinės valios stokos, nesugebėjimo racionaliai ir sąžiningai tvarkytis čia ir dabar.

Naują politiką suprantu ir kaip naują vadybą — atsakingą ir efektyvų viešųjų reikalų tvarkymą. Tokio tvarkymosi sąlyga — **nacionalinio biudžeto reforma.** Pagaliau privalome nuosekliai pereiti prie išties programinio ir skaidraus biudžeto. Jį turime pagrįsti strateginio planavimo principais ir aiškiai orientuoti į visuomenės raidos prioritetus. Tikiuosi, kad Vyriausybės pradėtos šios srities reformos neleis pasikartoti pastarųjų metų biudžeto sudarymo ir įgyvendinimo nesėkmėms.

Šiandien išaugusios valstybės skolos rodo ir prastą **valstybės išdo valdymą.** Manau, kad laikas išdo instituciją padaryti labiau savarankišką. Ji turėtų dirbti ne pagal politikų užgaidas, bet remdamasi įteisinta savo veiklos tvarka, patvirtintais asignavimais ir skolos limitais.

Valstybės gyvenime reiktų visam laikui atsisakyti plikbajoriško lėšų švaistymo, imtis ūkiškumo. Juk nepakankamai taupiai naudojame pinigus net ten, kur jų labiausiai trūksta: švietimo, socialinės bei sveikatos apsaugos srityse. Stebiu „Saulėlydžio“ komisijos veiklą. **Tikiuosi, kad pagaliau bus padaryti konkretūs ir valingi sprendimai, kad šie sprendimai realiai sumažins ir biurokratijos galią, ir jos išlaikymo išlaidas.** Manau, kad vykdamas valdymo reformas turėtų būti pasirūpinta ir teisingesniu valstybės tarnautojų darbo apmokėjimu.

Valdžios institucijose ir valstybės įmonėse privalo veikti išties savarankiška **vidinio audito sistema.** Užtikrinti jos efektyvų darbą - tiesioginė šių institucijų vadovų pareiga. Visuomenei brangiai kainuojantį pareigūnų neūkiškumą ar aplaidumą turime vertinti kaip nusikaltimą ir už tai reikalauti asmeninės atsakomybės.

Šiandien žmonės pagrįstai piktinasi, kad daug žalos valstybei padarę sprendimai lieka teisiškai neįvertinti, veiksmai — neišaiškinti, juos atlikę asmenys - nenubausti. Tokia praktika neturi tęstis. Tikiuosi, kad ūkinių nusikaltimų prevencijos dar atidžiau imsis Valstybės kontrolė, o šių nusikaltimų tyrimo - Generalinė prokuratūra.

Nežabojama **korupcija tampa nacionalinio saugumo problema**. Tai rimta valstybės liga. Dėl jos prarandamos didelės biudžeto lėšos, pakertamas piliečių pasitikėjimas valstybe. Kad ir pavėlavę, turime grumtis su korupcija ir savivaldybėse, ir aukščiausiose valdžios institucijose. Ar nereikėtų pradėti nuo paprastų klausimų, kurie, manau, kyla daugeliui žmonių? Pavyzdžiui, kodėl kai kurios savivaldybės kurą pastatų šildymui perkasi tuomet, kai jo kainos didžiausios? Kodėl iki šiolei nebaigtos kompiuterizuoti Lietuvos muitinės?

Viešųjų ir privačių interesų konfliktai tapo Lietuvos kasdienybe, o šią sritį reguliuoti turintis įstatymas, deja, realiai neveikia. Pernai, siekdamas didesnio politinio gyvenimo skaidrumo, pasiūliau Seimui priimti įstatymo pataisas, kurios padėtų partijoms išvengti finansinių grupuočių įtakos. Apgailestauju, kad šis mano siūlymas taip ir liko Jūsų rimtai nesvarstytas. Neaišku, kodėl iki šiol nepriimtas **Specialiųjų tyrimų tarnybos** įstatymas, turintis užtikrinti savarankišką šios institucijos darbą. **Ar nereikėtų šiaandien pagalvoti apie tai, kaip padaryti efektyvesnę Generalinės prokuratūros veiklą?** Šie sprendimai Jūsų, gerbiamieji Seimo nariai, rankose. Jie priklauso tik nuo Jūsų politinės valios.

Jau kurį laiką veikia Operatyvinių tarnybų veiklos tobulinimo taryba. Tikiuosi, kad netrukus sulauksime konkrečių jos darbo rezultatų.

Šį kartą noriu atkreipti dėmesį tik į du dalykus. **Jokiu būdu operatyvinė veikla negali būti naudojama prieš politinius oponentus. Operatyvinės tarnybos privalo griežtai laikytis įstatymų.** Tai svarbūs demokratinės valstybės principai. Spaudos išskelti faktai rodo, kad jų ne visada nuosekliai laikomasi.

Esminis naujos politikos uždavinys — ginti piliečio teises, jo žmogiškąjį orumą. Negali būti ir niekada nebus gerbiama valstybė, negerbianti žmogaus. Mūsų valdžia vis dar pernelyg abejinga asmens teisių ir laisvių varžymui, kasdieniam biurokratiniam žmogaus žeminimui. Iki šios dienos Lietuvos piliečio pase išlikęs privalomas įrašas apie nuolatinę gyvenamąją vietą — iškalbingas tokio abejingumo ženklas.

Manau, kad, leisdami įstatymus ir kitus teisės aktus, turėtume nuolat savęs klausiti: kaip konkrečiu teisės aktu galime sumažinti biurokratinių visuomenės gyvenimo varžtų, sustiprinti prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugą.

Lietuvos Respublikos Seime,
Pilietės ir piliečiai,

*N***auja politika — tai bendrų šalies reikalų tvarkymas, kuriame turime dalyvauti visi.** Šią teisę ir pareigą įtvirtina mūsų Konstitucija. Joje parašyta: „Lietuvos valstybę kuria Tauta.“ Taigi kuriame mes, gindami bendro gyvenimo principus ir vertybes, siekdami gerovės sau ir savo vaikams.

Lietuvoje neturi būti „valdžios reikalų“, kuriais domėtis galėtų uždrausti vienas ar kitas pareigūnas. Neužmirškime: **Konstitucija riboja valdžios galias, o ne valdžios galia — piliečių teises ir laisves.**

Tiesa, kartais ir man patariama nesikišti į „svetimus reikalus“. Bet tai dariau ir darysiu. Nes visi valstybės ir Lietuvos žmonių reikalai man yra savi. Už sėkmingą ar nevykusį jų tvarkymą jaučiu ir piliečio, ir valstybės vadovo atsakomybę.

Gerai suprantu, kad esu tik vienas iš demokratinio gyvenimo dalyvių, kad Konstitucija man suteikia apibrėžtus įgaliojimus, kad daugumą svarbių krašto problemų galiu spręsti tik kartu su kitomis valdžios institucijomis. Žinau, kad mano idėjos ir konkretūs siūlymai ne visada įgyvendinami, ne visada sulaukia Vyriausybės ir Jūsų, gerbiamieji Seimo nariai, paramos.

Tačiau ieškojau ir ieškosiu sąjungininkų savo programinėms nuostatomis įgyvendinti, Lietuvai modernizuoti. Siekiu ir sieksiu kuo platesnio politinių jėgų sutarimo svarbiausiais tautos gyvenimo klausimais.

Tikiu Lietuvos žmonių išmintimi ir stipria valia. Matau tvirtėjančias konstruktyvias Lietuvos politinių partijų jėgas. Ir turiu vilties, kad antrąjį laisvės dešimtmetį eisime į priekį greičiau ir sėkmingiau, kad bendrame kelyje būsime labiau solidarūs, daugiau išmanantys ir pasitikintys savo jėgomis.